

EVOCACIÓ DE L'OBRA I LES IDEES DE TRINITAT SAIS I PLAJA, (1878-1933) PRIMERA METGESSA EMPORDANESA.

DOMÈNECH i LLABERIA, Edelmira

RESUM: En el context d'una Jornada d'Història de la Medicina de l'Empordà, i amb la base de treballs anteriors, s'evoca l'obra de Trinitat Sais i Plaja (1878-1933), primera metgessa gironina dels temps moderns. Fou la metgessa amb més activitat pràctica en l'exercici de la professió en el primer terç del segle XX a Catalunya. Importància de les seves idees pel que fa a la higiene infantil i al progrés de la dona, basat en la instrucció i el treball. Lluita contra el pensament immobilista. Treballs de divulgació a "La Mujer Moderna". Pot ser un referent del inici del feminisme a Catalunya.

Paraules clau: Trinitat Sais. "La Mujer Moderna". Feminisme Catalunya. Higiene Infantil. Higiene Escolar. Medicina Empordà.

RESUMEN: En el contexto de una Jornada de Historia de la Medicina en el Ampurdán, y con la base de trabajos anteriores, se evoca la obra de Trinitat Sais i Plaja (1878-1933), primera mujer médico de las comarcas de Gerona en los tiempos modernos. Fue la médica con mayor actividad en el ejercicio profesional en Catalunya en el primer tercio del siglo XX. Interés de sus ideas respecto a la higiene infantil y el progreso de la mujer basado en la instrucción y el trabajo. Lucha contra actitudes inmovilistas. Trabajos de divulgación en "La Mujer Moderna". Puede ser un referente de los inicios del feminismo en Catalunya.

Palabras clave: Trinitat Sais. La Mujer Moderna. Feminismo Catalunya. Higiene Infantil. Higiene Escolar. Medicina Ampurdán.

*

Creiem que en una Jornada sobre Història de la Medicina a l'Empordà, és útil recordar la trajectòria professional de Trinitat Sais i Plaja, nascuda a La Bisbal, i que fou la primera metgessa dels temps moderns originària de les comarques de Girona. En un temps de recuperació del coneixement del nostre passat cal fer conèixer les persones que amb la seva tasca i esforç han contribuït a obrir alguns camins, en aquest cas el de l'exercici de la medicina per professionals femenins.

En el segle XIX l'entrada de les dones a la Universitat estava pràcticament impedita. No va ser fins a l'últim terç que es va obrir la primera escletxa. Això va passar a la facultat de medicina de la Universitat de Barcelona, on el mes de setembre de 1872 Elena Maseras i Ribera es va matricular com a alumna de primer curs de medicina. Va acabar els estudis, les assignatures de la carrera, l'any 1878, però no li van donar el títol. Va demanar permís per a fer l'examen de llicenciatura, que van tardar gairebé quatre anys a concedir-li.

Ella és la primera en acabar els estudis. Segueixen ben aviat Dolors Aleu, que va tenir més sort i va poder fer abans la llicenciatura; Martina Castells, gairebé simultània. Les dues van fer el doctorat. I encara algunes altres. El ministeri va intentar congelar durant alguns anys l'entrada de noies a les universitats, però la trava va durar poc. El setembre de 1896 es matricula a la vella facultat del carrer del Carme, Trinitat Sais i Plaja. La seva mare, Teresa Plaja i Bós, era comadrona a Bisbal, com ho seria també la seva germana, una mica més gran, Delmira Sais i Plaja. Venia amb un bon expedient de batxillerat, aprovat a l'Institut de Figueres, amb premi extraordinari.

De les primeres metgesses catalanes, i també concretament de Trinitat Sais, ja n'hem tractat en altres treballs. Ara es tracta de fer una evocació de la seva obra com a metgessa que exercí la professió, amb alguna referència a les seves publicacions, que amb intenció de divulgació sanitària, va fer durant bastants anys. S'intenta més remarcar-ne alguns trets que no pas fer aportacions noves. Va ser cronològicament la vuitena en aquesta llista de metgesses catalanes dels temps moderns.

Va acabar els estudis l'any 1903. El 29 de setembre de 1903 es remet l'expedient per a fer l'exercici de llicenciatura, i fa aquest examen el febrer de 1904. El títol té data de 12 de març de 1904. De seguida treballa com a metge pràctic i obre consulta al seu domicili del carrer de Pelai núm. 10, on estarà tota la resta de la seva vida. Durant bastant anys, en aquest primer terç del segle XX, serà la metgessa amb activitat pràctica més intensa en el seu temps a Catalunya.

Va ser una metgessa amb molta clientela, principalment en el camp de les malalties de les dones i del nens. La tasca assistencial fou àmplia, però a més va fer una erta activitat científica, més en el camp de la divulgació, i de participació social, en defensa de l'ensenyament de les dones.

Una de les seves primeres activitats públiques va ser la col·laboració en la revista "*La Mujer Moderna*", que publicava a Manresa Sofia Quer, una capdavantera del moviment feminista. Més tard va col·laborar a "*Feminal*", i va fer articles de divulgació sanitària a la premsa diària. Entre els treballs de divulgació el 1910 li va ser premiat un text: "*Cartilla de vulgarización higiénica*".

Evocació de l'obra i les idees de Trinitat Sais i Plaja (1878-1933), primera metgessa empordanesa

En l'aspecte més científic, l'any 1910, va participar de manera molt activa en les tasques d'organització del Congrés Espanyol de la Tuberculosi, que organitzava a Barcelona Rafael Rodríguez Méndez, catedràtic d'Higiene i antic Rector de la Universitat. Va ser vicepresidenta del Comité de Dames, però hi va tenir un pes científic pel fet de ser metgessa. Igualment va participar en el Congrés d'Higiene Escolar, fet a Barcelona l'any 1913, i fou també vicepresidenta de la Junta, que presidia el doctor Tolosa Latour, que era de Madrid.

Tenia una certa projecció pública, pel fet de ser tan poques les metgesses amb exercici actiu. Va ser cridada a fer moltes conferències i xerrades de divulgació, per a fer conèixer les idees que eren importants per a la prevenció dels contagis, la millora de la nutrició, i en conjunt millorar les condicions sanitàries de la població. Va fer conferències en molts ambients, principalment en cooperatives obreres, en medis de protecció femenina. Algunes van ser fetes en altres poblacions catalanes, Sarrià (quan encara no era un municipi agregat), Manresa, Terrassa.

Però potser el punt culminant va ser la Conferència Inaugural de curs del Col·legi de Metges de Barcelona, que va fer el 31 de gener de 1914. El tema centra alguna de les seves preocupacions més punyents: *“La ignorancia de la mujer en los conocimientos de higiene y puericultura como primera causa de mortalidad infantil”*. Aquí explica, en un medi dirigit a metges, la importància de la instrucció, que les mares tinguin coneixements bàsics sobre qüestions d'higiene, de cara a la prevenció de les malalties dels seus fills.

El discurs, com diem en altre lloc, va tenir una certa repercussió a la premsa. Feminal, revista que li era afí, comenta “enguany, per primer cop, el Col·legi de Metges de Barcelona, cregué un deure encarregar el parlament d'obertura de curs a una dona”

IDEOLOGIA I OBRA ESCRITA

Com diem en altre lloc va fer una obra escrita reduïda, si la valorem des del punt de vista dels metges que escrivien treballs, però és la més extensa entre les metgesses catalanes del seu temps, el primer terç del segle XX, quan la producció escrita de les dones que exercien la medicina era gairebé simbòlica.

En un altre treball dividim aquest apartat en tres grups, i aquí seguim, una mica modificat, el mateix esquema: 1) El període inicial, amb els primers treballs de divulgació a “La Mujer Moderna”, i algun a la premsa de Barcelona. 2) La intervenció en els Congressos de 1910 (Tuberculosi) 1913 (Higiene Escolar) i la Conferència de començament de curs del Col·legi de Metges (1914), i 3) Altres conferències i escrits. De tota manera ho enfoquem més des del punt de vista de les idees que exposa:

ELS ESCRITS DE CAIRE DIVULGATIU I SENSIBILITZADOR

El trobem més en el període inicial. Explica coneixements, si més no les idees que s'acceptaven en el seu temps. Són principalment de caràcter higiènic enfocats més cap als nadons o els nens petits. Són consells a les mares, fets per una metgessa que a més coneix el problema per pràctica pròpia perquè té dues filles. Així tenim, entre els sis que hem vist publicat a "La Mujer Moderna":

"Vestidura del recién nacido", que explica que els nens han d'estar ben tapats, que no passin freds, i lliures, no pas enfaixats, com passava a vegades, dificultant la respiració. Insisteix en la importància de la *"Higiene Bucal"*, i potser un resum es troba en l'article *"Cuidados en Higiene del recién nacido"*.

Altres tenen una intenció més sensibilitzadora. Volen fixar idees o canviar algunes de les que hi ha. Així insisteix en la manera com s'ha de vestir els nens o les peces que han de portar les mares. Potser el més interessant, des del punt de vista d'ara, és el que lluita contra les cotilles. El títol és clar. *"Prenda antihigiénica"* de la que diu "ridícula prenda imposada per una moda insensata que obliga a empresonar el cos...". Explica els efectes negatius que té, redueix la base del tòrax i dificulta la respiració, la compressió de les vísceres. I al final embarassos difícils i més dificultats en els parts, que diu "veiem tan freqüentment en l'exercici de la nostra professió".

En el treball *"¿Porqué tanto enfermo?"* es posa, entre altres coses, amb els coneixements sobre l'alimentació. També sobre la ventilació de les cases. Creu que la dona ha de tenir la funció d'higienista de la família. Explica que la dona "ha de tenir la instrucció suficient per a ser la higienista de la família, única manera de conservar la salut. doncs la higiene pública té les seves arrels en la higiene privada i aquesta l'administra només la dona"

LA IMPORTÀNCIA DE LA COL-LABORACIÓ ENTRE MESTRES I METGES

Trinitat Sais va participar en el Congrés d'Higiene Escolar de l'abril de 1913. Fou vocal del comitè de dames, l'única que era metgessa. Ella va fer la presentació del Congrés en una sessió a l'Ateneu Barcelonès. Ara no és el moment d'allargar aquest punt, però sí que assenyala les males condicions físiques en que es fa sovint el treball escolar, en escoles sense sol, sense llum, sense aire, en les que tantes hores estan tancats els nostres nens. També valora la feina que fan els metges "la tasca heroica dels mestres, amb sous petits i sense material d'ensenyament" i encara al final remarcarà la importància de la col·laboració entre mestres i metges de cara al futur dels nens, i també "la necessària i la urgent comunitat que hi ha d'haver entre la família i l'escola"

IDEES CONCRETES SOBRE EL PAPER DE LES DONES

Ja s'ha insistit en el paper, que ha de ser molt actiu, dins de la família, com a preservador i impulsor de la higiene, per evitar malalties i facilitar els coneixements sobre nutrició. També sobre els vestits i altres hàbits.

Dues cites ens poden demostrar l'actitud de no acceptació del que s'ha establert, si no es correspon amb la realitat del temps. Un és respecte al vestit. L'altra més sobre els drets de les dones.

En un escrit, el de les cotilles, diu: *“El millor i més natural seria que nosaltres, les dones, les eternes martiritzades per aquesta peça de tortura, ens revoltéssim contra aquesta moda cruel, dictada per persones ignorants”*.

En un altre escrit, també publicat a *“La Mujer Moderna”*, l'any 1904 de títol *“La naturaleza es maestra”* recull la idea que a la naturalesa res s'està quiet, i que *“parant-se no és possible el progrés”* i acaba amb una al·lusió directa al paper passiu de les dones: *“Res, res dorm a la naturalesa, res es manté estacionari, a excepció de la dona, que per la seva apatia per l'estudi ni té els privilegis que li donen ni en vol conquerir d'altres”*.

NOTES

Aquest treball es basa en escrits anteriors, i es va presentar en el context d'una Jornada d'Història de la Medicina a l'Empordà, feta a Sant Feliu de Guíxols. S'intenta remarcar sobretot les actituds professionals i ideològiques de Trinitat Sais. Entre les fonts utilitzades veure principalment:

Corbella, Jacint; Domènech, Edelmira: “Metgesses a l'antiga Facultat de Medicina de Barcelona al carrer del Carme” Gimbernat, 2000 (*), 3, 203-220

Corbella, Jacint; Domènech, Edelmira: “Nota sobre l'obra de Trinitat Sais i Plaja, primera metgessa gironina (1878-1933), Gimbernat, 2001 (*), 35, 123-133

Corbella, Jacint: “Metgesses de Catalunya”, Barcelona (Col. Of. Metges de Barcelona) 2003

Cardoner i Planas, Antoni: “Seis mujeres hebreas practicando la medicina en el reino de Aragón”, Sefarad, 1949, 9, 441-445.

Gómez Caamaño, JL; Jordi, R: “Varones y mujeres médicos por decisión real en el reinado de Juan I de Aragón”, Bol. Soc. Esp. Hist. Farmacia, 1968, 19 (76), 146-152.

Corbella, Jacint; Domènech, E: “Una qüestió de prioritat: Helena Maseras, Dolors Aleu, Martina Castells”, Act. I. Congr. Int. Hist. Med. Catalabna, 1970, I, 139-142.

Flecha García, Consuelo: “Las primeras universitarias en España”, Madrid (Narcea Edit) 1966.

Alvarez Ricart, MC: “La mujer en la medicina española del siglo XIX. Las primeras mujeres que obtuvieron el título de médico”. Asclepio, 1969, 21, 49-54.